

ВПЛИВ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті досліджено теоретичний аспект формування позитивної мотивації. Наведено результати застосування активних методів навчання та їх вплив на формування позитивної мотивації студентів у процесі фахової підготовки майбутніх бакалаврів з соціальної педагогіки.

Ключові слова: мотив, мотивація, активні методи навчання, пізнавальна активність.

В статье исследовано теоретический аспект формирования позитивной мотивации. Показано результаты применения активных методов обучения и их влияние на формирование позитивной мотивации студентов, в процессе профессиональной подготовки будущих бакалавров с социальной педагогики.

Ключевые слова: мотив, мотивация, активные методы обучения, познавательная деятельность.

The article is dedicated to the purposeful usage of the methods and ways of activization of scientifically cognitive student's activity, the dialogical methods of teaching, the forms of their individual work on the study material, the wide potential usage of role play teaching technologies create proper conditions for the development of scientifically cognitive interest, the formation of study motives and motivation.

Key words: motive, motivation, the methods of activization.

Постановка проблеми. Одна з найважливіших проблем професійної підготовки соціальних педагогів - проблема методів навчання - залишається актуальною як у теоретичному, так і безпосередньо в практичному плані, адже від її вирішення залежить ефективність навчального процесу, діяльність викладача й студентів, а отже, і результат навчання у вищій школі в цілому.

Ключовою проблемою в рішенні задачі підвищення ефективності і якості навчального процесу є активізація навчання студентів. Її особлива значущість полягає в тому, що навчання спрямоване не тільки на сприйняття навчального матеріалу, але і на формування позитивного ставлення студентів до самої пізнавальної діяльності. Перетворюючий характер діяльності завжди пов'язаний з активністю суб'єкта. Знання, отримані в готовому вигляді, як правило, викликають у студентів певні труднощі під час їх застосування або при вирішенні конкретних завдань, що зумовлено формальним вивченням теоретичних положень і невмінням їх застосовувати на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні основи процесу пізнання в сучасних вищих закладах освіти досліджували українські й російські вчені: А.Алексюк, Ю.Бабанський, В.Давидов, В.Лозова, П.Підкасистий, М.Пістрак; вивченням структури процесу навчання займалися: Т.Ільїна, І.Ільясов, І.Лернер, В.Фоменко, В.Ягупов; процес управління навчально-пізнавальною діяльністю молоді відображено в наукових працях: Є.Белкіна, Л.Клименко,

Н.Тализіної, Ю.Щербаня; умови ефективної організації навчально-пізнавальної діяльності студентської молоді розглядали: П.Автономов, В.Буряк, Л.Петренко, М.Скаткін, А.Сорокін; форми та методи активізації навчально-пізнавальної діяльності знайшли відображення в працях М.Єнікєєва, В.Лозової, В.Онищука, Л.Степашко, І.Харламова, Т.Щукіної та ін.

Постановка завдання. Довести актуальність організації навчально-пізнавальної діяльності студентів у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Термін "метод" походить від грецького слова "methodos", що означає шлях, спосіб просування до істини. Етимологія цього слова позначається й на його трактуванні як наукової категорії. Так, наприклад, у філософському енциклопедичному словнику під методом у самому загальному значенні розуміється "спосіб досягнення певної мети, сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності".

Метод навчання - спосіб подання (подачі) інформації студентові в ході його пізнавальної діяльності. Це ті дії, які взаємопов'язують педагога й студента, тобто бінарні, двоїсті по своїй суті [3].

У педагогічній літературі немає єдиної думки щодо ролі й визначення поняття "метод навчання". Тому виділяють також інші варіанти визначення даного поняття.

Зокрема метод навчання розглядають як взаємопов'язану діяльність викладача та учнів, спрямовану на засвоєння учнями системи

знань, набуття умінь та навичок, виховання та загальний розвиток [7]. Варто зазначити, що у вузькому розумінні метод навчання є способом керівництва пізнавальною діяльністю учнів, що має виконувати три функції:

- Навчальну;
- Виховну;
- Розвиваючу [7].

Слід зазначити, що метод навчання є складним педагогічним явищем, в якому поєднані гносеологічний, логіко-змістовий, психологічний та педагогічний аспекти. Складовою методу навчання є прийом навчання.

Прийом навчання – це сукупність конкретних навчальних ситуацій, що сприяють досягненню проміжної (допоміжної) мети конкретного методу. Чим багатший арсенал прийомів у структурі методу, тим він повноцінніший та ефективніший.

Ідея визначальної ролі активності особистості у її власному розвитку і необхідності стимулювання активності у процесі навчання стала загально визначеною. Але коли студент сам тягнеться до знань, освіти? Тоді, коли ним рухають внутрішні спонукання до навчання, дій або навчальної діяльності в цілому, тобто мотиви.

Мотив – це внутрішнє спонукання особистості до того чи іншого виду активності (діяльність, спілкування, поведінка) пов'язане із задоволенням певної потреби. У ролі мотивів можуть виступати ідеали, інтереси, переконання, установи, цінності, оскільки за ними завжди стоять потреби особистості: базові, життєві, біологічні, соціальні [1].

У практичній педагогіці вся багатогранність мотивів навчальної діяльності студентів об'єднана у три взаємопов'язані групи:

- Безпосередньо-спонукальні мотиви;
- Перспективно-спонукальні мотиви;
- Інтелектуально-спонукальні мотиви, які

базуються на одержанні задоволення від самого процесу пізнання; інтерес до знань; допитливість; намагання розширити свій культурний рівень; оволодіти певними вміннями та навичками.

Людина залучається до діяльності тільки за наявності мотиву до участі в ній. Як правило, кожен студент під час заняття розвиває декілька видів діяльності. Всі вони мотивовані: або нав'язані викладачем, або ж мотиви з'явилися у самого студента. Завдання викладача полягає в тому, щоб спрямувати процес мотивації пізнавальної діяльності з

даної теми так, щоб вона захопила студента, витіснивши на певний час інші мотиви. Для підтримання цього процесу потрібно змінювати види діяльності. Причому щоразу, коли з'являється нове навчальне завдання, студент повинен розуміти, навіщо така діяльність йому потрібна. Лише тоді він сприйме нав'язану викладачем мотивацію як свою особисту.

Якщо бажання розібратися в питаннях, розглянутих на занятті, стане головним для студента і витіснить усі інші, то він зосередиться, і процес пізнання триватиме успішно.

Для цього потрібно використовувати активні методи навчання. Найкраще це можна зробити, коли студенти працюють самостійно і спілкуються при цьому одне з одним. Групова робота в різних її варіаціях підходить для цього якнайкраще.

Ще одним активним мотиваційним стимулом до якісного навчання є цікавість, евристичність, яскравість подачі викладачем матеріалу. Слід частіше пропускати через практику, тобто активні методи навчання те, що вивчили. Навіть якщо тема є суто теоретичною, її можна опрацювати через рольову гру в цілому у групах, парах.

Серед поширених методів активного навчання є змагальні. Це коли студенти апробують свої знання через гру, змагаючись один з одним або група з групою. У даному випадку йтиметься про два важливі типи мотивації – мотивація успіху і мотивація боязні невдачі [2].

Мотивація успіху однозначно позитивна. При такій мотивації дії людини направлені на досягнення конструктивних, позитивних результатів. Особистісну активність визначає потреба в досягненні успіху. Особистості цього типу зазвичай активні, ініціативні. Якщо трапляються перепони – шукають шляхи їх усунення. Продуктивність діяльності і ступінь її активності в меншій мірі залежать від внутрішнього контролю. Відрізняються наполегливістю в досягненні мети. Схильні планувати своє майбутнє на великі проміжки часу.

Мотивація боязні невдачі відноситься до негативної сфери. При даному типі мотивації людині важливо перш за все уникнути зриву, невдачі, покарання.

Отже, для того, щоб розвинути позитивну мотивацію у студентів, необхідно урізноманітнювати навчання і все частіше застосовувати активні методи навчання. Первинне уявлення про перевагу тих чи інших методів навчання в певній їх ієрархії можна

отримати шляхом спостереження за ставленням студента до навчання. Це ставлення педагоги-практики зазвичай називають активністю.

Активність означає ступінь входження учня в предмет його діяльності: готовність виконувати навчальне завдання, свідоме виконання завдань, систематичність учіння, намагання підвищити свій освітній рівень.

Безпосереднє залучення студентів в активну учбово-пізнавальну діяльність у ході навчального процесу пов'язане із застосуванням прийомів і методів, що одержали узагальнену назву активні методи навчання.

А.М. Смолкін дає наступне визначення: "Активні методи навчання – це способи активізації учбово-пізнавальної діяльності студентів, які спонукують їх до активної розумової й практичної діяльності в процесі оволодіння матеріалом, коли активний не тільки викладач, але активні й студенти"[6].

Активність тих, кого навчають, – це їхня інтенсивна діяльність і практична підготовка в процесі навчання й застосування знань, сформованих навичок й умінь. Активність у навчанні є умовою свідомого засвоєння знань, умінь і навичок.

Пізнавальна активність – це прагнення самостійно мислити, знаходити свій підхід до рішення завдання (проблеми), бажання самостійно одержати знання, формувати критичний підхід до судження інших і незалежність власних суджень. Активність студентів пропадає, якщо відсутні необхідні для цієї умови.

Активні методи навчання припускають використання такої системи методів, що спрямована головним чином не на виклад викладачем готових знань і їхнє відтворення, а на самостійне оволодіння студентами знань у процесі активної пізнавальної діяльності. Метою застосування активних методів навчання є творче засвоєння навчального матеріалу, умінь, навичок.

Адже оволодіння навчальним матеріалом, розвиток і виховання особистості в процесі навчання відбувається лише за умови прояву її високої активності у навчально-пізнавальній діяльності. Організована діяльність, у якій людина бере участь без бажання, практично не розвиває її.

Таким чином, активні методи навчання - це навчання діяльністю. Саме в активній діяльності, що направляє викладачем, студенти опановують необхідні для їхньої професійної діяльності знання, уміння, навички, розвиваються творчі здатності. В

основі активних методів лежить діалогічне спілкування як між викладачем і студентами, так і між самими студентами. А в процесі діалогу розвиваються комунікативні здатності, уміння вирішувати проблеми колективно, і головне - розвивається мова студентів. Активні методи навчання спрямовані на залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності, викликати особистісний інтерес до рішення яких-небудь пізнавальних завдань, можливість застосування студентами отриманих знань. Викладач у своїй професійній діяльності використовує ту класифікацію й групу методів, які найбільше повно допомагають здійсненню тих дидактичних завдань, які він ставить перед заняттям. І активні методи навчання є одним з найбільш ефективних засобів залучення студентів в учбово-пізнавальну діяльність. У той же час, називати ці методи активними не зовсім коректно й досить умовно, оскільки пасивних методів навчання в принципі не існує. Будь-яке навчання припускає певний ступінь активності з боку суб'єкта, і без її навчання взагалі неможливе. Але ступінь цієї активності дійсно неоднакова (тобто набагато вище при використанні активних методів).

Завданням викладача при цьому є вміння проаналізувати наявні знання та досвід, порівняти їх із новими, свідомо визначити корисність нових і умови їх застосування. Використання активних методів навчання передбачає індивідуалізацію як активний пошук викладачем різних варіантів та шляхів досягнення студентом з різноманітними індивідуальними особливостями навчальної мети.

Визнання викладачем необхідності індивідуалізації дає йому змогу видозмінювати навчальну систему таким чином, щоб допомогти кожному студенту долати навчальну програму в особистому темпі. Викладач при цьому застосовує різні засоби, здатні спричинити однакові результати, тоді як диференціація навчання передбачає різні завдання і різні результати. Індивідуалізація навчання торкається не тільки характеру навчання, а й його освітнього результату. Так індивідуалізація навчання здатна перерости у від початку незаплановану диференціацію. Тут обидві ці категорії виступають як парні [5].

Активне навчання передбачає використання такої системи методів і прийомів, що спрямовані головним чином не на повідомлення студентам готових знань, їх запам'ятовування та відтворення, а на організацію студентів для самостійного

Питання педагогіки

одержання знань, засвоєння вмінь і навичок у процесі активної пізнавальної і практичної діяльності.

Порівняно з традиційними методи активного навчання мають ряд особливостей:

1. «Примусова» активізація мислення, суть якої полягає в тому, що студент змушений бути активним незалежно від того, бажає він цього чи ні.
2. Самостійне творче вироблення рішень студентами, підвищений ступінь мотивації.
3. Постійна взаємодія викладача або навчальної машини з допомогою прямих чи зворотних зв'язків [6].

Методи активного навчання (МАН) залежно від формування системи знань, умінь і навичок поділяють на дві групи:

- Неімітаційні;
- Імітаційні [7].

Кожній з груп притаманні свої типи.

Імітаційні методи передбачають, як правило, навчання професійних умінь і навичок і пов'язані з моделюванням ігрової ситуації. МАН можуть використовуватися на різних етапах навчання: під час первинного оволодіння знаннями, їх закріплення й удосконалення, формування вмінь і навичок.

Зміст методів активного навчання, спрямованих на формування вмінь і навичок, полягає в тому, щоб забезпечити виконання студентами таких завдань, у процесі виконання яких вони опановували б способи діяльності. Для того щоб розвивати у студентів мислення та організаторські вміння, необхідно систематично ставити їх у такі умови, які дозволили б їм вправлятися в тому чи іншому виді професійної діяльності. Цим цілям і служать методи активного навчання. Активні методи навчання спрямовані на

заохочення студентів до самостійного здобуття знань, оволодіння вміннями та навичками в процесі активної пізнавальної та практичної діяльності.

Методи активного навчання:

1. Неімітаційні
 - Проблемна лекція.
 - Евристична бесіда.
 - Пошукова лабораторна робота, частково-пошуковий демонстраційний метод.
 - Дослідний метод.
 - Самостійна робота з навчальною програмою, книгою, дидактичним матеріалом.
 - Самостійна робота з книгою.
 - Дискусії.
 - Проблемний виклад.
 - Самостійне розв'язування логічних задач.
2. Імітаційні неігрові та ігрові:
 - Аналіз конкретних ситуацій.
 - Розв'язування ситуаційних задач.
 - Вправи-дії за інструкціями (лабораторна робота, практична робота, екскурсія).
 - Виконання індивідуальних завдань [7].

Розглянемо класифікацію методів активного навчання для ВНЗу запропоновану А.М. Смолкіним [6]. Він розрізняє імітаційні методи активного навчання, тобто форми проведення занять, у яких учбово-пізнавальна діяльність побудована на імітації професійної діяльності.

Імітаційні методи діляться на ігрові й неігрові. До ігрових відносяться проведення ділових ігор, ігрового проектування й т.п., а до неігрових - аналіз конкретних ситуацій, рішення ситуаційних завдань й інші.

Схематично дану класифікацію можна представити в такий спосіб.

Активні методи навчання		
Неімітаційні	Імітаційні	
	Ігрові	Неігрові
проблемна лекція, лекція вдвох, лекція із задалегідь запланованими помилками, лекція прес-конференція; евристична бесіда; навчальна дискусія; самостійна робота з літературою; семінари; дискусії	ділова гра; педагогічні ситуації; педагогічні завдання; ситуація інсценування різної діяльності	колективна розумова діяльність;

Щоб експериментально перевірити наші позиції, зокрема, вплив активних методів навчання на формування позитивної мотивації студентів, було обрано одну з дисциплін гуманітарної підготовки – курс «Соціальна педагогіка», який вивчається на другому курсі (спеціальність «Соціальна педагогіка»), і, на нашу думку, оволодіння її змістом може бути

домінуючим у підготовці майбутніх бакалаврів з соціальної педагогіки.

При експериментальній перевірці наших положень ми використовували наступні стимули активізації навчально-пізнавальної діяльності:

1. Стимули, що мають своїм джерелом зміст професійної підготовки (новизна

Питання педагогіки

матеріалу, практична значущість навчального матеріалу); ми використали метод створення ситуації новизни навчального матеріалу, що передбачає окреслення нових знань у процесі викладання; метод опори на життєвий досвід студентів, що полягає у використанні викладачем у навчальному процесі їхнього життєвого досвіду; метод створення відчуття успіху в навчанні, який зміцнює впевненість у власних силах. Дана група стимулів реалізовувалась через такі прийоми як «Еврика», «Навмисна помилка» або «Допоможи мені», диспут.

2. Стимули, що мають своїм джерелом організацію професійної підготовки (методика проведення занять, проблемність).

3. Стимули, що мають своїм джерелом взаємини між викладачем і студентами (авторитет викладача; емоційний виклад матеріалу, схвалення, оцінки). Стимулювання обов'язку й відповідальності в навчанні, передбачає показ студентам суспільної значущості навчання; висунення вимог; оперативний контроль за виконанням вимог і при потребі – зазначення недоліків і зауважень.

Оцінювались активність студентів у дискусіях, їх вміння ставити і розв'язувати проблеми, висувати оригінальні ідеї тощо.

У кінці семестру була проаналізована успішність студентів досліджуваних груп. Так, як педагогічним експериментом не передбачалось створення контрольних груп (на третьому курсі даної спеціальності лише 2 академічні групи, вони разом слухають лекції, а тому всі студенти були задіяні до експериментальної роботи), результативність нашої роботи охарактеризуємо у такий спосіб:

1. В перебігу семестру студенти обох груп успішно виконали модульні роботи і склали іспит.

2. На заняттях спостерігалась висока теоретична підготовленість студентів, продуктивна активна робота на заняттях.

3. При анонімному опитуванні 98% респондентів відзначило, що вони сумлінно готувались до занять, зазначили, що ґрунтовніше засвоюється навчальний матеріал.

За результатами нашого дослідження було зроблено висновок: застосування активних методів навчання сприяє розвитку навчально-пізнавальної діяльності та формуванню позитивної мотивації студентів.

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що успіх навчання в решті решт визначається ставленням студентів до навчання, їх прагненням до пізнання, усвідомленням і самостійним володінням знаннями, вміннями та навичками, їх пізнавальною активністю. Активні методи навчання, на нашу думку, за умов їх творчого застосування перетворюють навчальний процес у творчо-пошукову діяльність, яка позитивно впливає на його ефективність, спонукає до пошуку різноманітних прийомів засвоєння знань. У розвитку особистості майбутнього фахівця важливе значення належить формуванню позитивних мотивів і дієвих цілей, оскільки вони найважливіші детермінанти діяльності. Структура мотивів студента стає стержнем особистості майбутнього фахівця. Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів – невід'ємна складова процесу формування особистості студента. Отже, позитивна мотивація навчальної діяльності студентів неможлива без застосування активних методів навчання. Саме на цих аспектах і зупинимо свій науковий пошук.

Література

1. Асеев В.Г. Мотивация учебной деятельности и формирование личности / В.Г. Асеев. - М., 1976.
2. Аритова О.Н. Влияние мотивации на структуру целеполагания / О.Н. Аритова // Вестник МГУ сер. Психология. - № 4. - 1998. - С. 40-52.
3. Бурлачук Л.Ф. Словник-довідник по психологічній діагностиці/ Л.Ф.Бурлачук, С.М.Морозов. - К.:Наукова думка, 1989.
4. Грабовська Т. Формування позитивної мотивації діяльності особистості / Т. Грабовська, О. Киричук // Рідна школа. - К. - 2002. - № . 4. - С.12-14.
5. Полякова Г. Компетентність як орієнтація вчителя на найвищий результат у своїй роботі / Г. Полякова // Завуч. – 2006. - №34 (грудень).- С.8-12.
6. Смолкин А.М. Методы активного обучения / А.М. Смолкин. – М.: Высшая школа, 1991. – 176с.
7. Фіцула М.Ш. Педагогіка/ М.Ш. Фіцула. – К.: Академія, 2002. – 527с.